

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تمامی حقوق مادّی و معنوی مترتب بر نتایج، ابتکارات، اختراعات و نوآوری‌های ناشی از انجام این پژوهش، متعلق به **دانشگاه محقق اردبیلی** می‌باشد. نقل مطلب از این اثر، با رعایت مقرّرات مربوطه و با ذکر نام دانشگاه محقق اردبیلی، نام استاد راهنما و دانشجو بلامانع است.

اینجانب آیدالسادات دهستان لنگرودی دانش‌آموخته‌ی مقطع کارشناسی ارشد رشته‌ی مهندسی معماری گرایش معماری دانشکده‌ی هنرهای زیبا دانشگاه محقق اردبیلی به شماره‌ی دانشجویی ۹۲۵۵۴۷۳۳۰۱ که در تاریخ ۹۶/۳/۲۹ از پایان‌نامه‌ی تحصیلی خود تحت عنوان مرکز نگهداری و استعدادیابی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست با رویکرد سلامت روان در محیط‌های اجتماعی دفاع نموده‌ام، متعهد می‌شوم که:

- (۱) این پایان‌نامه را قبلاً برای دریافت هیچ‌گونه مدرک تحصیلی یا به عنوان هرگونه فعالیت پژوهشی در سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی داخل و خارج از کشور ارائه ننموده‌ام.
- (۲) مسئولیت صحّت و سقم تمامی مندرجات پایان‌نامه‌ی تحصیلی خود را بر عهده می‌گیرم.
- (۳) این پایان‌نامه، حاصل پژوهش انجام شده توسط اینجانب می‌باشد.
- (۴) در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و مقرّرات مربوطه و با رعایت اصل امانتداری علمی، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در متن و فهرست منابع و مأخذ ذکر نموده‌ام.
- (۵) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده یا هر گونه بهره‌برداری اعم از نشر کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان‌نامه را داشته باشم، از حوزه‌ی معاونت پژوهشی و فناوری دانشگاه محقق اردبیلی، مجوزهای لازم را اخذ نمایم.
- (۶) در صورت ارائه‌ی مقاله‌ی مستخرج از این پایان‌نامه در همایش‌ها، کنفرانس‌ها، سمینارها، گردهمایی‌ها و انواع مجلات، نام دانشگاه محقق اردبیلی را در کنار نام نویسندگان (دانشجو و اساتید راهنما و مشاور) ذکر نمایم.
- (۷) چنانچه در هر مقطع زمانی، خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن (منجمله ابطال مدرک تحصیلی، طرح شکایت توسط دانشگاه و ...) را می‌پذیرم و دانشگاه محقق اردبیلی را مجاز می‌دانم با اینجانب مطابق ضوابط و مقرّرات مربوطه رفتار نماید.

نام و نام خانوادگی دانشجو: آیدالسادات دهستان لنگرودی

امضا

تاریخ

دانشکده‌ی فنی و مهندسی

گروه آموزشی معماری

پایان‌نامه برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد
در رشته‌ی مهندسی معماری گرایش معماری

عنوان:

مرکز نگهداری و استعدادیابی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست با رویکرد سلامت
روان در محیط‌های اجتماعی

استاد راهنما:

آقای دکتر وحید وزیری

استاد مشاور:

آقای دکتر حجت‌اله رشید کلویر

پژوهشگر:

آی‌داالسادات دهستان لنگرودی

اسفند ۹۵

دانشکده‌ی فنی و مهندسی

گروه آموزشی معماری

پایان نامه برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد
در رشته‌ی مهندسی معماری گرایش معماری

عنوان:

مرکز نگهداری و استعدادیابی کودکان بی سرپرست و بدسرپرست با رویکرد سلامت
روان در محیط‌های اجتماعی

پژوهشگر:

آیداالسادات دهستان لنگرودی

ارزیابی و تصویب شده‌ی کمیته‌ی داوران پایان نامه با درجه‌ی بسیار خوب

نام و نام خانوادگی	مرتبه‌ی علمی	سمت	امضاء
وحید وزیری	استادیار	استاد راهنما و رئیس کمیته‌ی داوران	
حجت‌اله رشید کلویر	استادیار	استاد مشاور	
یوسف جهان‌زمین		داور	

نام خانوادگی دانشجو: دهستان لنگرودی	نام: آیدا السادات
عنوان پایان نامه: طراحی مرکز نگهداری و استعدادیابی کودکان بی سرپرست و بدسرپرست با رویکرد سلامت روان در محیط های اجتماعی	
استاد راهنما: دکتر وحید وزیری استاد مشاور: دکتر حجت اله رشید کلویر	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: معماری گرایش: معماری دانشگاه: محقق اردبیلی تاریخ دفاع: ۹۶/۳/۲۹ تعداد صفحات: ۱۴۵ دانشکده: فنی و مهندسی
چکیده: گسیختگی خانواده و نیز عوامل مختلف دیگر در جامعه کودکان زیادی را با مشکل بی سرپرستی و بدسرپرستی روبه رو ساخته است. پژوهش ها نشان می دهد که سال های اولیه زندگی کودک، در رشد و شکل گیری شخصیت او از اهمیت زیادی برخوردار است. هنگامی که خانواده ی گسسته تداوم زمانی پیدا می کند، تاثیرات منفی بیشتری بر کودکان داشته و زمینه را برای بروز آسیب های روانی و اجتماعی مختلف مهیاتر می سازد. در این رساله به بررسی کودک، کودکان بی سرپرست و بدسرپرست، آسیب های روانی کودکان بی سرپرست و بدسرپرست، تاثیر فاکتورهای محیطی بر سلامت روان کودک که در حوزه مطالعات روانشناسی محیطی قرار می گیرد، پرداخته شد. برای اثبات دقیق تر فرضیه های این پژوهش سطح سلامت روان ۴۹ نفر از کودکان پسر بی سرپرست و بدسرپرست ۹ تا ۱۲ سال با ۴۹ نفر از کودکان عادی از طریق پرسشنامه GHQ-28 مقایسه شد و نتایج حاصله حاکی از آن بود که بین سلامت روانی این دو گروه تفاوت وجود دارد. مجموعه ی طراحی شده با عنوان مرکز نگهداری و استعدادیابی کودکان بی سرپرست و بدسرپرست بر آن است تا با راهکارهای طراحی ارائه شده شرایط مناسب برای نگهداری، آموزش و استعدادیابی این کودکان را فراهم کند. در طراحی چنین مجموعه ای دو مقوله ی سکونت و آموزش مطرح شده است. در بحث سکونت، احساس تعلق کودک به محیطی که در آن زندگی می کند و در آموزش، مسأله ارتقای یادگیری کودک و کشف استعداد های او اهمیت زیادی دارد. در این پروژه هدف اصلی، ساخت مرکز نگهداری از کودکان در محیطی دلچسب می باشد تا کودک، تجربه های کودکان دیگر، یعنی بودن در خانه و در مقیاس دیگر، عضو جامعه بودن را احساس کند.	
کلید واژه ها: روانشناسی محیط، سلامت روان، کودک بی سرپرست، کودک بدسرپرست	

فهرست مطالب

شماره و عنوان مطالب	صفحه
فصل اول: کلیات پژوهش	
۱-۱- مقدمه.....	۲
۲-۱- بیان مساله.....	۳
۳-۱- سوالات اصلی پژوهش.....	۵
۴-۱- فرضیه‌های پژوهش.....	۵
۵-۱- متغیرهای پژوهش.....	۵
۶-۱- اهداف کلی.....	۵
۷-۱- ضرورت تحقیق.....	۶
۸-۱- پیشینه.....	۷
۱-۲- شناخت کودک.....	۱۰
۱-۱-۲- محدوده سنی کودک.....	۱۰
۲-۱-۲- مفهوم دوران کودکی.....	۱۰
۳-۱-۲- مراحل رشد در دوران کودکی.....	۱۰
۱-۲-۳-۱- رشد جسمانی کودک.....	۱۱
۲-۳-۱-۲- رشد روانی کودک.....	۱۱
۳-۳-۱-۲- مراحل تحول روانی کودک.....	۱۲
۱-۳-۳-۱-۲- دوره اول: حسی حرکتی.....	۱۲
۲-۳-۳-۱-۲- دوره دوم: پیش عملیاتی.....	۱۳
۳-۳-۳-۱-۲- دوره سوم: عملیات عینی.....	۱۳
۴-۳-۳-۱-۲- دوره چهارم: عملیات صوری.....	۱۴
۲-۲- کودک بی‌سرپرست و بدسرپرست.....	۱۴
۱-۲-۲- تعاریف اولیه.....	۱۴
۲-۱-۲-۲- خانواده.....	۱۴
۳-۱-۲-۲- یتیم.....	۱۴
۱-۱-۲-۲- کودک بی‌سرپرست.....	۱۵
۴-۱-۲-۲- خانه شبانه‌روزی، شبه خانواده Bourding Home.....	۱۵
۵-۱-۲-۲- فرزند شبانه‌روزی.....	۱۵
۶-۱-۲-۲- شبانه‌روزی.....	۱۵
۷-۱-۲-۲- شبانه‌روزی مجتمع خدمات حمایتی.....	۱۵

۱۶.....	۸-۱-۲-۲ شبانه‌روزی مستقل حمایتی.....
۱۶.....	۲-۲-۲. عوامل به وجود آمدن کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست.....
۱۶.....	۱-۲-۲-۲. عوامل خانوادگی.....
۱۷.....	۲-۲-۲-۲. عوامل اقتصادی.....
۱۷.....	۳-۲-۲-۲. مهاجرت (عامل اجتماعی).....
۱۹.....	۳-۲-۲. طبقه‌بندی کودکان خیابانی.....
۲۰.....	۶-۲-۲. وضعیت کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست.....
۲۰.....	۱-۶-۲-۲. مشکلات بهداشتی.....
۲۰.....	۲-۶-۲-۲. مشکلات رفتاری و اخلاقی.....
۲۱.....	۳-۶-۲-۲. آسیب‌های اجتماعی.....
۲۱.....	۴-۶-۲-۲. اشتغال کودکان.....
۲۱.....	۵-۶-۲-۲. آموزش کودکان.....
۲۱.....	۶-۶-۲-۲. جامعه و کودکان بی‌سرپرست.....
۲۲.....	۳-۲. حمایت از کودکان بی‌سرپرست.....
۲۲.....	۴-۲-۲. تاریخچه حمایت از کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست در جهان.....
۲۳.....	۵-۲-۲. تاریخچه حمایت از کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست در ایران.....
۲۴.....	۱-۳-۲. رویکردهای دولتی به مشکل کودکان خیابانی.....
۲۵.....	۱-۱-۳-۲. روشهای پیشگیرانه.....
۲۵.....	۲-۱-۳-۲. روشهای ترمیمی و اصلاحی.....
۲۵.....	۱-۲-۱-۳-۲. پناهگاه‌ها (shelters).....
۲۶.....	۲-۲-۱-۳-۲. خدمات در خیابان.....
۲۶.....	۲-۲-۱-۳-۲. بازگشت به جامعه.....
۲۶.....	۲-۳-۲. سیستم‌های نگهداری موجود در جهان.....
۲۶.....	۱-۲-۳-۲. دهکده‌های SOS.....
۲۷.....	۲-۲-۳-۲. واحدهای اقامتی-مراقبتی کودکان.....
۲۷.....	۳-۲-۳-۲. شبه‌خانواده‌های بزرگ.....
۲۷.....	۴-۲-۳-۲. House parent.....
۲۷.....	۴-۳-۲. سیستم اداره شبانه‌روزی‌ها در ایران.....
۲۷.....	۱-۲-۳-۲. شیرخوارگاه.....
۲۸.....	۱-۱-۲-۳-۲. شیرخوارگاه آمنه.....
۲۸.....	۳-۲-۳-۲. شبانه‌روزی.....
۲۸.....	۴-۳-۳-۱-۲. مرکز شهید قدوسی.....
۲۸.....	۴-۲. سلامت روان.....
۲۸.....	۱-۴-۲. تعریف سلامتی.....
۲۹.....	۱-۱-۴-۲. سلامت جسمی.....

۲۹.....	۲-۱-۴-۲. سلامت روانی.....
۲۹.....	۳-۱-۴-۲. سلامت اجتماعی.....
۳۰.....	۴-۱-۴-۲. سلامت معنوی.....
۳۱.....	۲-۴-۲. مفهوم سلامت روان.....
۳۳.....	۲-۲-۴-۲. اصول سلامت روان.....
۳۵.....	۴-۲-۴-۲. ضرورت پرداختن به مسئله سلامت روان.....
۳۶.....	۱-۲-۴-۲. تاریخچه سلامت روان.....
۳۷.....	۳-۲-۴-۲. دیدگاه نظریه پردازان در مورد شخصیت روانی سالم.....
۴۰.....	۳-۴-۲. سلامت روان در محیط‌های اجتماعی.....
۴۱.....	۱-۳-۴-۲. سلامت روان و سلامت خانواده.....
۴۱.....	۲-۳-۴-۲. نقش خانواده در سلامت روان فرزندان.....
۴۲.....	۳-۳-۴-۲. نقش محیط‌های آموزشی و تحصیلات در سلامت روان.....
۴۳.....	۵-۳-۴-۲. نقش هنر در بهداشت روان.....
۴۳.....	۵-۳-۴-۲. فقر، جامعه و سلامت روان.....
۴۴.....	۷-۳-۴-۲. آسیب‌های روانی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست.....
۴۹.....	۵-۲. محیط.....
۴۹.....	۱-۵-۲. تبیین ماهیت محیط.....
۴۹.....	۲-۵-۲. محیط و مفهوم آن در مطالعات روانشناسی محیطی.....
۵۲.....	۳-۵-۲. انسان، محیط و رفتار.....
۵۳.....	۴-۵-۲. جمع‌بندی.....
۵۵.....	۵-۵-۲. اثر محیط بر انسان.....
۵۶.....	۵-۵-۲. محیط کالبدی و رفتار انسان.....
۵۷.....	۶-۵-۲. تاثیر محیط بر کودک.....
۵۷.....	۱-۵-۵-۲. تاثیر نور بر کودکان.....
۵۸.....	۲-۳-۳-۱-۲. تاثیر رنگ در محیط اطراف کودک.....
۵۸.....	۲-۳-۳-۱-۲. رنگ و افزایش هوش کودک.....
۵۸.....	۲-۳-۳-۱-۲. رنگ و آرامش کودک.....
۵۹.....	۲-۳-۳-۱-۲. رنگ و فعالیت خلاق.....
۵۹.....	۲-۳-۳-۱-۲. رنگ و افزایش اشتهاى کودک.....
۵۹.....	۲-۵-۵-۲. تاثیر محیط‌های طبیعی و فضای سبز بر کودک.....
۵۹.....	۳-۵-۵-۲. تاثیر محیط بر خلاقیت کودک.....
۶۰.....	۶-۵-۲. رابطه بازی و خلاقیت.....
۶۱.....	۶-۵-۲. بازی.....
۶۱.....	۲-۵-۵-۲. بازی و رشد اجتماعی.....
۶۲.....	۲-۵-۵-۲. کودک و محیط بازی.....

۶۲	۲-۵-۶. تاثیر ورزش بر رفتار کودک.....
۶۲	۲-۵-۷. فعالیتهای هنری و کودک.....
۶۳	۲-۵-۷-۱. هنر و نیازهای روانی کودک.....
۶۳	۲-۵-۷-۲. کودک و نقاشی.....
۶۳	۲-۵-۷-۳. کودک و هنرهای نمایشی.....
۶۴	۲- نتیجه گیری و جمع بندی.....
۶۷	۳-۱. مقدمه و ضوابط و الزامات عمومی و برنامه فیزیکی.....
۶۹	۳-۱-۱. ضوابط طراحی.....
۶۹	۳-۱-۱-۱. بخش اداری.....
۷۰	۳-۱-۱-۲. بخش مسکونی.....
۷۰	۳-۱-۱-۳. بخش فرهنگی- آموزشی.....
۷۳	۳-۱-۳-۱-۲. فضای آموزشی (کتابخانه).....
۷۳	۳-۱-۳-۱-۴. فضاهای مشترک.....
۷۳	۳-۱-۳-۱-۴-۱. سالن چندمنظوره.....
۷۴	۳-۱-۳-۱-۴-۲. آمفی تئاتر.....
۷۴	۳-۱-۳-۱-۴-۳. سالن ورزشی سرپوشیده.....
۷۵	۳-۱-۲. ضوابط طراحی فضای باز و محوطه.....
۷۵	۳-۱-۲-۱. محوطه بازی کودکان دبستانی (۷ الی ۱۱ سال).....
۷۶	۳-۲-۲. طراحی زمین بازی.....
۷۷	۳-۲-۱-۳. وسایل بازی.....
۷۷	۳-۲-۱-۳-۱. چرخ و فلک.....
۷۸	۳-۲-۲-۲. تاب و سرسره.....
۷۸	۳-۲-۱-۳-۳. محل بازی با ماسه.....
۷۹	۳-۱-۳. فضاهای مربوط به بخش بازی و رشد عاطفی کودکان.....
۷۹	۳-۱-۳-۱. فضای آزاد نقاشی.....
۷۹	۳-۱-۳-۲. آتلیه هنری.....
۷۹	۳-۱-۳-۳. کلاس هنر.....
۷۹	۳-۱-۳-۴. بازی با شن.....
۸۰	۳-۱-۳-۵. فضای تئاتر و نمایش عروسکی.....
۸۰	۳-۱-۳-۶. کلاس آموزش مهارت های زندگی.....
۸۰	۳-۱-۴. جدول پیشنهادی برنامه فیزیکی.....
۸۴	۳-۲. مطالعات اقلیمی و جغرافیائی منطقه.....
۸۴	۳-۲-۱. کلیاتی در باب شهر ساری.....
۸۵	۳-۲-۲. ساختار جمعیتی.....
۸۵	۳-۲-۳. خصوصیات اجتماعی شهر و محلات مختلف آن.....

۸۶	۳-۲-۴. بررسی ویژگیهای طبیعی
۸۶	۳-۲-۵. آب و هوا
۸۷	۳-۲-۵-۱. درجه حرارت
۸۷	۳-۲-۵-۲. رطوبت
۸۸	۳-۲-۵-۳. بارش
۸۹	۳-۲-۵-۴. باد
۸۹	۳-۲-۶. خطر زلزله
۸۹	۳-۳ مکانیابی
۹۰	۳-۳-۱. معیارهای مکان‌گزینی کاربری‌های شهری
۹۱	۳-۳-۲. ویژگی‌های شهری موثر بر مکانیابی بهینه فضایی مراکز نگهداری افراد خاص
۹۱	۳-۳-۲-۱. مکانیابی بهینه فضایی مراکز نگهداری افراد خاص
۹۲	۳-۳-۳. شاخص‌ها، عوامل و معیارهای موثر بر مکانیابی بهینه فضایی مراکز نگهداری افراد خاص
۹۴	۳-۳-۴. تجزیه و تحلیل مبتنی بر مکانیابی بهینه فضایی مراکز نگهداری افراد خاص
۹۴	۳-۳-۴-۱. جمعیتی و اجتماعی
۹۴	۳-۳-۴-۲. کاربری‌های پیرامون این مراکز
۹۴	۳-۳-۴-۳. بررسی شبکه‌ها و وسایط نقلیه عمومی، جمعی، خصوصی و نیمه خصوصی
۹۴	۳-۳-۴-۴. تجهیزات و تاسیسات زیربنایی مراکز
۹۵	۳-۳-۵. تاکید بر تحلیل منطقهای مراکز
۹۵	۳-۳-۵. معرفی سایت‌های پیشنهادی
۹۷	۳-۳-۵-۱. شناسایی شرایط موجود و نتیجه‌گیری
۱۰۲	۳-۴ تحلیل سایت
۱۰۷	۴-۱- اهداف
۱۰۷	۴-۲. سوالات پژوهش
۱۰۷	۴-۳. روش و ابزار پژوهش
۱۰۸	۴-۴. روایی و پایایی آزمون
۱۰۸	۴-۵. شیوه تجزیه تحلیل داده‌ها
۱۰۹	۴-۶. یافته‌های پژوهش
۱۰۹	۴-۶-۱. فراوانی داده‌های وضعیت سلامت روانی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست و عادی
۱۱۱	۴-۶-۲. تجزیه و تحلیل
۱۱۴	۴-۷. بحث و نتیجه‌گیری
۱۱۴	۴-۷-۱. پاسخ به سوال اول پژوهش
۱۱۵	۴-۷-۲. پاسخ به سوال دوم پژوهش
۱۱۵	۴-۷-۳. جمع‌بندی
۱۱۸	۵-۱- مقدمه
۱۱۸	۵-۲- شناخت کودک

۱۱۹	۳-۵- بررسی اثر عوامل محیطی، فعالیت‌ها و امکانات بر مولفه‌های سلامت روانی کودک
۱۲۰	۳-۵-۱- نور
۱۲۰	۳-۵-۲- رنگ
۱۲۱	۳-۵-۳- محیط طبیعی و فضای سبز
۱۲۱	۳-۵-۴- محیط بازی
۱۲۲	۳-۵-۵- تاثیر ورزش
۱۲۲	۳-۵-۶- فعالیت‌های هنری
۱۲۳	۳-۵-۴- شکل‌گیری روند طراحی و ارائه کیفیات مربوط به طراحی
۱۲۳	۳-۵-۱- طراحی شکل کلی فضای معماری
۱۲۳	۳-۵-۲- فاکتورهای کیفیت محیطی در طراحی
۱۲۴	۳-۵-۳- ارائه آموزش‌های غیرمستقیم و گروهی با ایجاد کارگاه‌های جنبی
۱۲۴	۳-۵-۴- بازی
۱۲۴	۳-۵-۵- ایجاد فضای مطلوب و منطبق با نیازهای جسمی و روانی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست
۱۲۵	۳-۵-۱- رعایت مقیاس و مبلمان
۱۲۵	۳-۵-۲- تنوع
۱۲۵	۳-۵-۳- مشخص کردن محدوده‌ها به وسیله‌ی کفسازی
۱۲۶	۳-۵-۵- ارائه طرح
۱۲۶	۳-۵-۱- پلان طبقات و سایت پلان
۱۳۲	۳-۵-۲- طراحی و ترسیم نما و برش
۱۳۳	فهرست منابع و مآخذ:

فهرست جدول‌ها

شماره و عنوان جدول	صفحه
جدول ۱-۲: مراحل رشد شناختی کودک از دیدگاه پیاژه.....	۱۲
جدول ۲-۲: عوامل به وجود آمدن کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست.....	۱۸
جدول ۳-۲: دیدگاه اندیشمندان و نظریه‌پردازان در مورد مولفه‌های سلامت روان.....	۳۴
جدول ۴-۲: جمع‌بندی دیدگاه نظریه‌پردازان در مورد شخصیت روانی سالم.....	۴۰
جدول ۵-۲: نظریه‌های تأثیر محیط کالبدی بر رفتار انسان.....	۵۶
جدول ۶-۲: قابلیت محیط برای تقویت مهارت و خلاقیت کودکان.....	۶۰
جدول ۷-۲: تأثیرات روانی فاکتورها و فعالیت‌های محیطی در کاهش اختلالات و آسیب‌های روانی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست.....	۶۵
جدول ۱-۳: استانداردهای مربوط به مبلمان کودک.....	۷۱
جدول ۲-۳: جدول پیشنهادی برنامه‌فیزیکی.....	۸۱
جدول ۳-۳: پایگاه اجتماعی- اقتصادی نواحی شهر ساری.....	۱۰۰
جدول ۴-۳: امتیازدهی به عوامل و معیارهای موثر بر مکان‌یابی بهینه سایت مرکز نگهداری از کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست.....	۱۰۱
جدول ۱-۴: فراوانی نمرات علائم جسمانی.....	۱۰۹
جدول ۲-۴: فراوانی نمرات علائم اضطرابی و اختلال خواب.....	۱۱۰
جدول ۳-۴: فراوانی نمرات کارکرد اجتماعی.....	۱۱۰
جدول ۴-۴: فراوانی نمرات علائم افسردگی.....	۱۱۱
جدول ۵-۴: مقایسه میانگین نمرات علائم جسمانی.....	۱۱۲
جدول ۶-۴: مقایسه میانگین نمرات علائم اضطرابی و اختلال خواب.....	۱۱۲
جدول ۷-۴: مقایسه میانگین نمرات کارکرد اجتماعی.....	۱۱۳
جدول ۸-۴: مقایسه میانگین نمرات افسردگی.....	۱۱۴

فهرست شکل ها

شماره و عنوان شکل	صفحه
شکل ۱-۲: روابط داخلی محیط از دیدگاه کرک	۵۰
شکل ۲-۲: سلسله مراتب محیط از دیدگاه سانفلد	۵۱
شکل ۳-۲: سطوح رفتاری مور	۵۲
شکل ۴-۲: مدل عمومی چگل	۵۳
شکل ۱-۳: الگوی تحرک و جابه جایی خانوارهای شهر ساری	۸۶
شکل ۲-۳: نمودار دمای شهر ساری سال ۱۳۸۵	۸۷
شکل ۳-۳: نمودار رطوبت شهر ساری سال ۱۳۸۵	۸۸
شکل ۴-۳: وضعیت بارندگی شهر ساری سال ۱۳۸۵	۸۸
شکل ۵-۳: موقعیت سایت «الف»	۹۶
شکل ۶-۳: موقعیت سایت «ب»	۹۶
شکل ۷-۳: موقعیت سایت «ج»	۹۷
شکل ۸-۳: نقشه منطقه بندی و ناحیه بندی شهر ساری	۹۷
شکل ۹-۳: نقشه تراکم جمعیتی شهر ساری	۹۸
شکل ۱۰-۳: نقشه کاربری اراضی وضع موجود	۹۸
شکل ۱۱-۳: نقشه موقعیت مکانی چاه ها و تاسیسات آبرسانی شهر ساری	۹۹
شکل ۱۲-۳: نقشه مقیاس عملکردی معابر	۹۹
شکل ۱۳-۳: نقشه کاربری های ناسازگار شهر ساری	۹۹
شکل ۱۴-۳: نقشه موقعیت قرارگیری سایت	۱۰۲
شکل ۱۵-۳: محدوده ی سایت و دسترسی ها	۱۰۳
شکل ۱۶-۳: محدود تعادل سایت و آلودگی صوتی	۱۰۴
شکل ۱۷-۳: مسیر حرکت خورشید و جهت وزش بادهای مطلوب و نامطلوب	۱۰۴
شکل ۱۸-۳: کاربری های اطراف سایت	۱۰۵
شکل ۱-۴: نمودار الگوی رضایت از فضای مسکونی	۱۱۵
شکل ۱-۵: پلان طبقه همکف بخش اداری و فرهنگی - آموزشی	۱۴۴
شکل ۲-۵: پلان طبقه اول بخش فرهنگی - آموزشی	۱۴۵
شکل ۳-۵: پلان پارکینگ	۱۴۶
شکل ۴-۵: پلان سالن ورزشی و سالن غذاخوری	۱۴۶
شکل ۵-۵: پلان آمفی تئاتر و سالن چندمنظوره	۱۴۷
شکل ۶-۵: پلان سرپرستی، انبار و تاسیسات	۱۴۷
شکل ۷-۵: پلان سرایداری و رختشویخانه	۱۴۸
شکل ۸-۵: پلان مسکونی	۱۴۸

- شکل ۵-۹: نمای اصلی مسکونی..... ۱۴۹
- شکل ۵-۱۰: سایت پلان..... ۱۴۹
- شکل ۵-۱۱: نمای اصلی (جنوب شرقی)..... ۱۵۰
- شکل ۵-۱۲: نما-برش A-A..... ۱۵۰
- شکل ۵-۱۳: نما-برش B-B..... ۱۵۰
- شکل ۵-۱۴: پ نما-برش C-C..... ۱۵۰

فصل اول:

کلیات پژوهش

کودکی در آغاز، تنها به دوران کودکی بیولوژیک یعنی دوره‌ی وابستگی بیولوژیک موجود انسانی به دیگران از جمله مادر، تعلق داشته و از اهمیت اجتماعی چندانی برخوردار نبوده است (اعزازی، ۱۳۷۶؛ کرمانی و ابراهیم‌آبادی، ۱۳۸۵). گرچه کودکان از قدرت و منزلت اجتماعی برخوردار نبودند اما به عنوان نیروی کار خانواده به‌شمار می‌رفته و در حد توان جسمی خود در فعالیت‌های تولیدی و خدماتی شرکت می‌کردند (ایمانی، ۱۳۸۷).

طول دوره‌ی کودکی به تدریج با ایجاد نیازهای روزافزون به تعلیم و تربیت و کسب تخصص‌های بشری برای ورود به دنیای بزرگسالان، طولانی‌تر و توجهات اجتماعی نسبت به این دوره بیشتر گردید (کرمانی و ابراهیم‌آبادی، ۱۳۸۵). سرانجام «اهمیت کودک به عنوان یک فرد صاحب حقوق اجتماعی و برخوردار از ارزش انسانی در پی بحث اومانیزم در جوامع صنعتی و تحت تاثیر انقلاب فرانسه شسکل گرفت». بر این اساس کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد، پیمان‌نامه‌ی حقوق کودک را در سال ۱۹۸۹ تصویب کرد و تقریباً همه‌ی کشورهای جهان این پیمان‌نامه را مورد پذیرش قرار دادند. بنا بر این پیمان‌نامه، تحصیل و آموزش حق همه‌ی کودکان است و کار کودکان و استثمار آنان ممنوع می‌گردد (حسینی، ۱۳۸۵).

علیرغم جلب توجه جهانی جدی‌تر نسبت به مسائل و منافع کودکان بروز ناامنی و جنگ، رشد سریع جمعیت، به دلیل فقر و نابسامانی در ساخت و کارکردهای خانواده، تغییرات سریع اجتماعی و مهاجرت از جوامع کمتر توسعه‌یافته به جوامع توسعه‌یافته‌تر و در نتیجه اختلاط فراوان اجتماعی و فرهنگی، کودکان به عنوان گروه آسیب‌پذیر و بدون محافظ همچنان در موقعیت‌های آسیب‌زا و وضعیت دشوار به‌سرمی‌برند. از جمله این کودکان، کودکان خیابانی، کودکان در خیابان و کودکان کار خیابان هستند. عموماً این کودکان براساس مدت حضور در خیابان و میزان ارتباط با خانواده و به صورت یک طیف تعریف می‌شوند. این طیف از کودکان بی‌سرپرست و بی‌پناه تا کودکانی را که با وجود داشتن خانواده، تنها ساعاتی از روز را برای کار در خیابان به‌سرمی‌برند را دربر می‌گیرد. براساس افزایش میزان حضور در خیابان و کاهش رابطه با نهادهای حمایتی و تربیتی آسیب‌های بیشتری در انتظار آنان است (همان).

خوشبختانه در ایران هنوز تعداد کودکان خیابانی به حد غیرقابل کنترل و بحرانی نرسیده و نسبت به کشورهای با وضعیت مشابه اقتصادی آمار کمتری را به خود اختصاص می‌دهد. با این حال آمار کودکان خیابانی در برخی از شهرها تاسف‌برانگیز است و نیازمند مطالعه، بررسی و ارائه راهکار

برای حل مشکل می‌باشد (ایمانی، ۱۳۸۷). در حال حاضر به کمک دولت و موسسات خیریه برای نگهداری از کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست موسساتی در شهرهای مختلف کشور ایجاد شده است. لیکن به نظر می‌رسد که علاوه بر امکانات مادی و تربیتی موجود برای رفاه حال کودکان باید توجه بیشتری به امر سلامت روانی مبذول شود. بطوریکه این کودکان در آینده، افراد مفید، سالم و متکی به خود باشند. امروزه ثابت شده است که شرایط محیطی در پرورش جسمی، عقلی، عاطفی و اجتماعی باید بسیار بیشتر از گذشته مورد توجه قرار گیرد. همچنین ثابت شده است که محدودیت‌های محیطی می‌تواند بسیار بیشتر از تصور ما بر روند رشد و تکامل جسمی، روانی و اجتماعی کودک صدمه بزند. بنابراین لازم است راه‌حل‌هایی به منظور پیشگیری و بهبود بعضی از مشکلات روانی و محدودیت‌های اجتماعی و عاطفی ارائه گردد (گیاهی، بی‌تا).

امید است این تحقیق بتواند در راستای رسیدن همه‌ی کودکان به دوران کودکی شاد، سالم و سازنده قدمی هرچند کوچک بردارد (نگارنده).

۱-۲- بیان مساله

گسیختگی خانواده و نیز عوامل مختلف دیگر در جامعه خانواده‌های زیادی را با بی‌سرپرستی کودکان رو به رو ساخته است. ناسازگاری والدین خاصه وقتی منجر به جدایی و طلاق شود، آسیب‌پذیری فرزندان را افزایش می‌دهد. از دست دادن والدین یا یکی از آن‌ها خانواده را دچار نقص می‌کند و آنگاه که خانواده‌ی گسسته تداوم زمانی پیدا کند تاثیرات منفی بیشتری بر کودکان داشته و زمینه را برای بروز آسیب‌های اجتماعی مختلف مهیاتر می‌سازد. کودک بی‌سرپرست ممکن است یک یا تمام افرادی را که حضور فیزیکی آنان در تامین نیازهای مادی و معنوی او تاثیر دارند از دست دهد، یا اینکه فوت یکی از والدین توجه دیگران را کاهش داده یا به هیچ برساند. مرگ پدر، ازدواج مجدد مادر و عدم پذیرش ناپدری، مرگ مادر و حضور نامادری، در مشکلات و ارتباطات عاطفی میان کودک و نامادری و نیز اعتیاد پدر و بی‌تفاوتی مادر و بستگان را می‌توان نمونه‌هایی از علل بی‌سرپرستی قلمداد کرد (محسنی تبریزی، ۱۳۸۰).

کودکان بدسرپرست به کودکانی اطلاق می‌شود که خانواده صلاحیت نگهداری از آن‌ها را ندارند. یکی از فاکتورهای بدسرپرستی می‌تواند خشونت، تنبیهات شدید، آزارهای جسمانی و روانی باشد (بهزادی، ۱۳۷۹).

کودکان خیابانی محصول شرایط نابسامان اجتماعی و اقتصادی، فقر، مهاجرت‌های داخلی و خارجی، بیکاری و تبعات سوء آن بر خانواده‌ها، ضعف پوشش تامین اجتماعی و ...، و مهم‌تر از همه عدم توجه پیگیر به نقش این عوامل در تداوم این مشکل اجتماعی و بازتولید کودکان کار و خیابانند (وامقی، ۱۳۸۴).

کودک خیابانی کودکی است که تمام یا قسمتی از وقت خود را در خیابان می‌گذراند، خیابان منبع معاش اوست و از وی به طور شایسته و مطلوب نگهداری نمی‌شود (جعفری، ۱۳۸۳). واژه «کودکان خیابانی» در دهه‌ی ۱۹۸۰ برای برای تشریح کودکانی به کار رفت که اکثر اوقات خود را در خیابان-ها با مشاغل مختلف سپری می‌کردند. طبق تعریف یونیسف کودکان زیر ۱۸ سال که عمده‌ی وقت خود را بدون سرپرستی و نظارت بزرگسالان به مشاغل رده‌پایین می‌گذرانند، «کودکان خیابانی» خوانده می‌شوند. در بررسی سیر تاریخی پدیده‌ی کودکان خیابانی در جهان و ایران به این نتیجه می‌رسیم که این پدیده در اعصار گذشته نیز وجود داشته است؛ با وقوع انقلاب صنعتی در قرن ۱۸ سیر هجوم روستاییان به شهرها برای کار در کارخانه‌ها و درآمد بیشتر آغاز شد. این امر موجب حاشیه‌نشینی برخی از افراد جامعه گشت که یا بیکار ماندند یا به جهت عائله‌مندی و عدم مهارت کافی درآمد مناسبی پیدا نکردند. در این شرایط کودکان ولگرد و متکدی قارچ‌گونه در شهرهای بزرگ رشد و نمو کردند. کودکان خیابانی اغلب ضدا اجتماعی‌اند؛ زیرا در محیط آشفته خانوادگی یا محیط‌های غیراجتماعی بزرگ شده‌اند و جامعه نگرش مثبتی به آن‌ها ندارد. غالباً مورد خشونت والدین یا ماموران دولتی قرار می‌گیرند و دارای شخصیتی متزلزل و معمولاً فاقد حس قدرشناسی هستند؛ از هر قاعده و قانونی گریزانند و معمولاً بطور متناوب از خانه یا مدرسه می‌گریزند و به راحتی یکدیگر را در خیابان یافته، تشکیل گروه یا باند را می‌دهند و باند از آنها حمایت مادی و معنوی می‌نماید؛ همان امری که در محیط خانواده، تحصیل و جامعه بدان توجهی نشده است. آن‌ها معمولاً دارای رفتاری پرخاشگر هستند و اعمال مجرمانه آن‌ها را می‌توان نوعی انتقام از جامعه و خانواده دانست. در صورت محبت و جلب اعتماد به دلیل کم سن بودن این کودکان قابل اصلاح و بازپروری هستند (عظیم‌زاده اردبیلی، ۱۳۸۲). کودکی سراسر زندگی آدمی را می‌سازد و آنچه که در ساخته شدن کودکی تأثیر بسزایی دارد محیطی است که کودک در آن بالیده می‌شود. در این راستا تلاش برای اسکان کودک خیابانی و تأمین نیازهای او و امکان آموزش ضروری به نظر می‌رسد (ملایی، ۱۳۸۹). برای حل معضل کودکان خیابانی راهکارهایی وجود دارد که از آن جمله است: آموزش اجباری همراه با حمایت‌های دولت و مردم، تامین معاش، کاهش هزینه‌های تحصیلی و زیست محیطی، تشکیل سازمان‌ها و نهادهای رسمی متولی رسیدگی به وضع تربیت، اشتغال و تحصیل این کودکان و بررسی سطوح طبقات زیر خط فقر (عظیم‌زاده اردبیلی، ۱۳۸۲).

۱-۳- سوالات اصلی پژوهش

- ۱- چه اصول و ضوابطی می‌تواند در طراحی مرکز نگهداری و استعدادیابی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست در نظر گرفته شود؟
- ۲- در نظر گرفتن سلامت روانی چه تاثیری در برنامه‌ریزی و طراحی مرکز نگهداری و استعدادیابی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست دارد؟
- ۳- چگونه تدوین و تطبیق فضاهای ساخته شده با نیازهای ساکنین مرکز نگهداری و استعدادیابی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست می‌تواند باعث کاهش مشکلات روانی و اجتماعی این کودکان شود؟

۱-۴- فرضیه‌های پژوهش

- ۱- اصول و ضوابط اساسی در طراحی مرکز نگهداری و استعدادیابی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست باعث خلق فضاهای درخور با عملکرد مناسب می‌شود.
- ۲- رویکرد سلامت روانی در محیط‌های اجتماعی در طراحی مرکز نگهداری و استعدادیابی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست موجب افزایش میزان رضایتمندی کاربران آن‌ها می‌شود.
- ۳- تطبیق دادن فضاهای ساخته شده با نیازهای ساکنین مرکز نگهداری و استعدادیابی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست می‌تواند باعث کاهش مشکلات روانی و اجتماعی این کودکان شود.

۱-۵- متغیرهای پژوهش

متغیرهای این پژوهش «سلامت روان» و «محیط» هستند. متغیر وابسته «سلامت روان» است که یک متغیر کیفی پیوسته می‌باشد. «محیط» متغیر مستقل است و تاثیر آن بر سلامت روان سنجیده می‌شود.

۱-۶- اهداف کلی

- ۱- شناخت استعدادها و توانمندی‌های کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست و ایجاد زمینه‌ی مناسب به منظور پرورش خلاقیت‌های آنان.

۲- سالم سازی محیط زندگی در شهرها.

۳- فراهم آوردن امکانات تحصیل و ارائه‌ی آموزش‌های مناسب برای کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست.

۴- ایجاد زمینه‌ی اشتغال، بهداشت و تغذیه‌ی مناسب برای کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست.

۷-۱- ضرورت تحقیق

بدون شک درجهان امروز جامعه‌ای که نتواند تدابیر اساسی و ریشه‌ای را برای مهار آسیب‌های اجتماعی اتخاذ کند لطمات و زیان‌های جبران‌ناپذیر را به لحاظ اقتصادی، سیاسی و اجتماعی متحمل خواهد شد. این لطمات نه تنها افراد جامعه‌ی کنونی را تحت الشعاع قرار می‌دهد بلکه نسل‌های بعدی را نیز با مشکلات عدیده‌ای مواجه می‌سازد (اسفندفرد، ۱۳۸۶). در کشورهای دنیا از جمله ایران ضرورت پرداختن به مسئله‌ی کودکان خیابانی به دلایل زیر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است:

۱- کودکان خیابانی پدیده‌ای رو به رشد در جامعه‌ی ماست.

۲- کودکان خیابانی از محروم‌ترین کودکانی هستند که از بیشترین حقوق اساسی خود بی‌بهره‌اند و ضرورت حمایت از آنان در چارچوب دفاع و حمایت از حقوق کودکان به شدت احساس می‌شود.

۳- کودکان خیابانی به علت ویژگی‌های زندگی خود منشا بسیاری از رفتارهای نادرست هستند که نه تنها به خود آسیب می‌رسانند بلکه سلامت جامعه و افراد دیگر را نیز به مخاطره می‌اندازند.

۴- کودکان خیابانی به علت شرایط خاص زندگی خود به شدت مورد انواع آزار و سوءاستفاده قرار می‌گیرند، و به سلامت جسمی و روانی آنان آسیب‌های جدی وارد می‌شود (محسنی، ۱۳۸۴).

وجود خانواده نابسامان و بدرفتاری با کودکان و رشد رفتارهای خشن علیه کودکان از مبانی و منشا آسیب‌دیدگی کودکان خیابانی است. بدرفتاری با کودکان یک بیماری طبی، روانی و اجتماعی است که از ابعاد مختلف آحاد جامعه را تحت تاثیر قرار می‌دهد (همان). طی دهه‌ی گذشته و قبل از آن سطوح بین‌المللی، ملی و محلی به این نتیجه رسیده‌اند که حذف کار کودکان یک هدف لازم و مطلوب برای توسعه است (بصیریان، ۱۳۸۱).

یکی از عواملی که به صورت مستقیم و غیرمستقیم، امنیت اجتماعی را با تهدید مواجه می‌سازد، پدیده‌ی نوظهوری به نام «کودک خیابانی» است. کودک خیابانی کودکی است که تمام یا قسمتی از وقت خود را در خیابان می‌گذرانند، خیابان منبع معاش اوست و از وی به طور شایسته و مطلوب نگهداری نمی‌شود. تاثیرات عمیق و مخربی که رفتار آن‌ها بر جامعه و زندگی افراد به‌جای می‌-